

Savršena rima – čista desetka i jedna lizalica za misaonost predškolskog uzrasta.

»Pankeri složno šize
uz teške zvuke poznate rok grupe AC/DC

Niko im ništa neće reći

dok se budu valjali po podu od betona«.

(Žargonika) svest najprepoznatljivija je u žargoniskom rečniku (šize) i u istoj takvoj »didaktičnosti«. Malograđanski duh – kao pogled na svet – zaseban je fenomen ove knjige, o kojem ja posle Konstantinovićeve »Filozofije palanke« na ovom mestu ne bih ništa govorio. Voleo bih da poverujem da je to plod pesnikove satirične svesti i hotimične namere, ali to se zaista ne da zaključiti.

Pa dalje pesnik kaže:

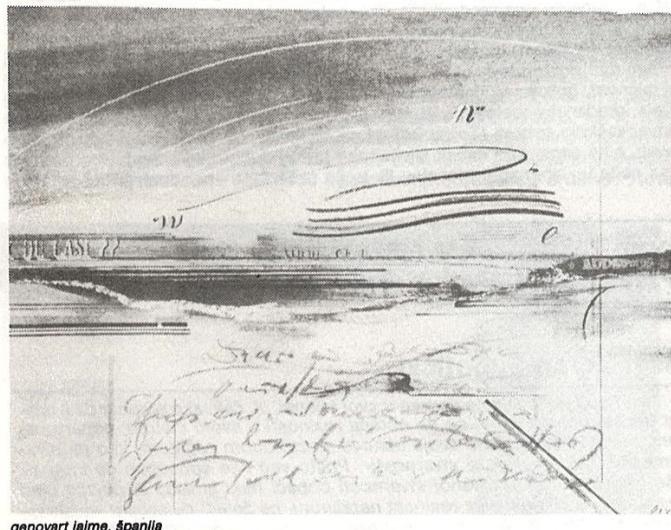
»Dok mi bezbržno živimo

mir se jedva spasava

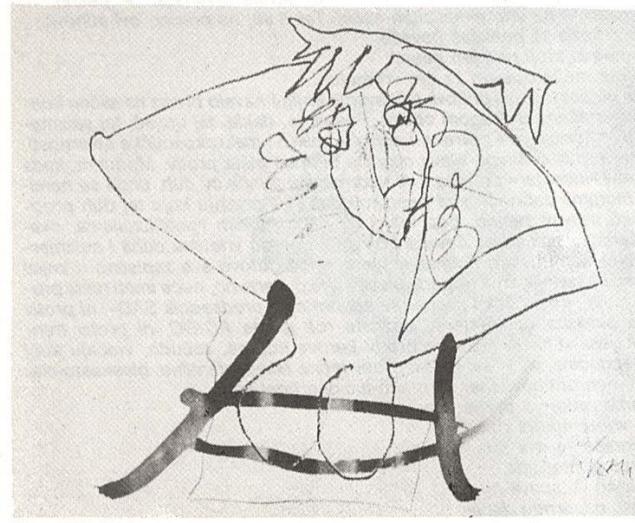
tajnim diplomatskim putevima«.

Prisustvo zoopolitikona nije se moglo mimoći u ovoj knjizi. Lucidnost pesnikova u zaključivanju je preterano fascinantna.

Skaka pesma ima svoj utvrđeni, klišetirani razvojni put: na početku pesme imamo inventar predmeta ili neko obaveštenje, sliku i slično, da bi na kraju pesme, naravno, trijumfalno bio podvučen neki logički zaključak, obično satirično-setno intoniran, koji čini njenu poentu. Gnomskim, aforističnim stilom pisanih, dobili smo poeziju koja vazi za svojom identifikacijom usled duhovne praznine koja je svodi na nivo dečjih razbrajalica. Nedovoljno pronicljive i duhovite za aforizam i nimalo poetski uobličene za poeziju, ove pesme su, naglašenom težnjom za humorosću i nametljivošću, razvile oko sebe prizor identičan predstavi bolesnog klovna. Pesnik se svise ostonja na jedan vid svoje percepcije (koja najčešće i ne pripada dobroj poeziji, i, ako je prisutna, zanemarljiv je u odnosu na ostale kvalitete). To je aluzija. Aluzija je, dakle, to ušće u koje se ulijavaju svi stihovi, ne znajući pri tom da se utapaju u sopstvenu smrt. Jer, ova poezija ne ide dalje od aluzije koja je, inače, vrlo jednostrana i siromašna. Tako i čitalac bez većeg napora i namere postaje rob pesnikovih otrcanih aluzija. Knjiga »Izvinjavam se unapred« predstavlja surrogat poezije (Matica je, verovatno, time htela da pokaže svoju društveno-ekonomsku trezenost), te je stoga neophodno, kada se govori o ovoj knjizi, reći: pesma, pesnik, poezija i sl. obavezno stavljati pod navodnike. Ja to nisam učinio u ovom tekstu, pa se izvinjavam.

genovart Jaime, Španija

turani adnan, turska

u međuvremenu

MODERNI TOKOVI U SLOVAČKOJ PROZI

Piše: Vjera Benkova

Od objavljivanja pripovedaka slovačkog pisca Jana Labata »Jahač iz Turkmenije« prošlo je celih 30 godina. Danas je pred nama njegov novi roman »Dajline« (»Dialky«, Obzor, Novi Sad 1982), koji će čitaoca zainteresovati najviše modernim načinom interpretacije, višeslojnim prožimanjem vremenskih tokova, identifikacijom glavnih ličnosti u romanu s okolinom, a najviše s precima, u kojima nalazi deo svog života. Preci su svoj život proživili u nemirnim i teškim vremenima, u ratovima, kada se ekonomska kriza našla u kreščendu, a to je imalo odraza i na njihov subjektivni život. Labat se obraća i analizira život u gradu sa životom na selu u kontekstu savremenosti. U funkciju glavnog junaka stavlja je Ja, koji ima sabesednika, drugu osobu u ženskom liku, Martu, a ova ima takođe funkciju druge glavne ličnosti. Marta je oslonac prvom liku na koji se naslanja njegov subjekt, ali kada dolazi do otvorenih dijaloga medju njima, njihovi pogledi na istovetne doživljaje se sasvim razlikuju, jer svako govorio svoj monolog, koji u sebi nosi i s njime se identificira u vremenu sadašnjem kao i u prošlosti. Zato se njihove priče potpuno razlikuju unutrašnjim pogledom na događaje i doživljavanje svih stvarnosti, iako se identificiraju samo vremenski.

Jan Labat je roman »Dajline« napisao modernim načinom. Hteo je da se obračuna s egzistencijalnim pitanjima savremenog čoveka, koji je napustio patrijarhalnu sredinu iz koje je ponikao i odrastao, a sada se u romanu uvidi uspomena vraca u detinjstvo, beleži sudbinu svojih najbližih i predaka, kojima oseća da je ostao dužan. Piše o budućnosti, koju samo naslučuje i vidi kao u magli, možda čak i pesmistički raspoložen, gleda na ljudsko pleme kao na same bačeno u svemiru i tada se pita – da li će ono u svemiru da opstane? Marta pokušava da shvati sabesednika, da mu se približi, da mu otkrije svoje unutarnje gledanje, svoja osećanja, tj. svoj psihički svet, a kada to pokušava, njen sabesednik projektira i svoju viziju, iako se s njom poistovećuje. Piscu je pošlo za rukom da opiše događaje iz života običnih ljudi, ali kako se priče prožimaju, i sam čitalac je u njima, u tim tokovima koje aktivno prima i doživljava, što je velika snaga ovog pisca. Kao izmagine izranjuju daleki preci, pričaju svoje životne priče, prožimaju njihovi likovi sa sadašnjim ili budućim: otac, deda, baka, majka, Marta, sin i ljudi iz neposredne okoline – sve se to izvanredno skladno i harmonično pojavljuje u svesti glavnog junaka, a priča teče vrlo tečno, neprimetno uvlačеći u sebe sabesednika i čitaoca.

Jan Labat na jednom mestu u romanu pominje i ovo: »Život je tajna od samog njegovog početka pa do poslednjeg pokreta ovog složenog mehanizma, u koji ljudi pokušavaju sve jače da proniknu, žele da ga imitiraju, da ga prožive po svojoj volji, da tako prerastu sebe. A ipak, i pored sve snage i napora, samo delimično im polazi za rukom da oplemene to svemirskim maglama bačeno seme čovečanstva, koje je bilo stavljeno u uzoranu zemlju, kada su još bogovi hodali zemljom. Da li će ova biljka da opstane?«

Da li će čovek da opstane na zemlji – traži autor romana »Dajline« odgovor, a i sam tvrdi da je njegov najveći neprijatelj baš on, sam čovek. On od postanja sveta pokušava sam sebe da definise, objasni i nadgraditi, i one ljudi koji su već »stari mrtvi« kao i »mladi mrtvi«, kao i ti koji su mu ovo seme ugradili u živu materiju, u njegov gen, kao plod, rad, delatnost, razmišljanje, a koji su ga na ovaj način definisali. Šta to uznemirava glavnu ličnost da se vraća, da ponire u daljine, u prošlost? Sigurno je to i pripadnost ljudskom rodu, iz kojega je i on sam ponikao, nastao, ali je postao individualnost sa svim nedorečenim problemima, razmišlja – njima. Sve to će da reši samo smrt koja uništava sve živo, a što smo smrti bliži, to više osećamo bespomoćnost i prolaznost života. To bi bio taj pesmistički pogled pisca na događaje i ljudje o kojima u romanu govori i koje pominje. A to znači da im autor Jan Labat veruje, kao što veruje i u čoveka zato tako mnogo o njemu i razmišlja.

Prošla godina nije baš bila naklonjena poeziji. U izdavačkom preduzeću »Obzor« izашlo je malo knjiga. Pored knjige poezije V. Benkove »Obelisk«, o kojoj nije mesto da se ovde vrednuje, o tome će reći drugi, trebalo bi pomenuti vrlo značajnu knjigu – antologiju doktora Mihala Harpanja, antologiju slovačke poezije za čehoslovačko tržište »Závičaj maglie«, i vrlo značajnu knjigu mladog rumunskog pesnika pesnika Joana Flore »Fizički svet«, koju je na slovački preveo rumunski Slovak – pesnik Ondrej Štefanko. Ova lepa i tehnički vrlo uspešna knjiga izšla je u ediciji »Mostovi«, u kojoj je do sad izdato niz značajnih imena jugoslovenske i svetske književnosti, kao što su Krleža, Andrić, Isaković, Koš, Hring, Selimović i dr. Sve ove knjige izdate su u saradnji s čehoslovačkim izdavačkim kućama, što samo govori o značaju ove edicije.

DRUŠTVO, KOMUNIKACIJE, KULTURA – naučni skup u Dubrovniku –

Piše: Miroljub Radojković

Od 6. do 10. septembra u Dubrovniku je održan naučni skup američkih i jugoslovenskih istraživača koji se u svojim disciplinama dotiču široko definisane teme »Društvo, komunikacije, kultura«. Na zadatu temu, svoja razmišljanja pismeno je obrazložilo deset američkih i sedamnaest jugoslovenskih teoretičara. Svi su bili prisutni u Dubrovniku, i zahvaljujući blagovremenoj distribuciji saopštenja i njihovih prevoda, konferencija je radila u duhu dijaloga i konstruktivne debate. Ta činjenica je posebno zadovoljila i organizatore skupa, koji su u ovom slučaju bili: Fulbrajtova komisija (SAD –

Jugoslavija), Beogradski univerzitet, Državni univerzitet Njujorka, Univerzitet u Vašingtonu i Univerzitet Havaji – Manoa.

Inicijatorima konferencije bilo je savršeno jasno da se pod najšire definisanim radnim naslovom može govoriti o sijaset aspekata. Stoga je dogovoren da se oni tematski uokvirile u manje celine, i po njihovom redosledu se odvijala četverodnevna rasprava. Za svaku celinu određeni su učenici – jedan predstavnik i SAD i iz Jugoslavije, čiji je zadatak bio i da usmeravaju tok debate. Pošto su autori saopštenja u najvećem broju slučajeva odustajali od privilegija da usmeno ponavljaju već napismeno priložene stavove, sednica su bile dinamične i mesto raščišćavanja pojmove i concepata »u hodu«. Ponekad, to je štetilo visini teorijske argumentacije, ali, u većini slučajeva, to je bila vrcava inspiracija.

Predsedavajući uvodne sednice (Sara King – Havaji – Manoa i France Vreg – Ljubljana) imali su i nejtježi zadatak, da počnu podizanje naspisa radi stvaranja korita za tok mnogobrojnih razmišljanja o komunikaciji i društvenom razvojku, odnosno o društvenoj komunikaciji i samoupravnoj demokratiji. Već tada se pokazalo da predstavnici dvaju strana misle i govore o različitim referentnim okvirima. Predstavnici SAD bili su skloniji semantičkim i lingvističkim analizama, što je i razumljivo, budući da je ogromna većina njih došla sodeljenja za govorne komunikacije, retoriku ili, čak, poslovne komunikacije. S druge strane, jugoslovenski »tim« imao je u svojim redovima i filozofe, sociologe, komunikologe i politikologe, tako da je u diskusiji više koristio instrumente kategorijalne analize društva i društvenih fenomena, kao što su komuniciranje i kultura. Takva razlika u referentnim okvirkima, primećena na samom početku konferencije, zadržala se do njenog konca, ali su, zahvaljujući uvažavanju i dobromernosti, oba pristupa iskoriscena kao razlika iz koje se crpi komunikacioni potencijal učesnika. To znači da nije bilo ideoloških diskvalifikacija sagovornika i da se, konačno, obe strane vraćaju sa skupa obogaćene saznanjima o nekim aspektima teme, koji su na jednoj ili drugoj strani zanemareni.

Vrio slikovito, ova činjenica se mogla zapaziti u prvoj celini pod naslovom »Društveni sistem, komuniciranje i društveni konsenzus« (uvodnici: Barnet Pirs i Mihailo Popović). Osnovna oko koje se obratila diskusija bio je »konsenzus«. Reč je o pojmu koji je od vremena svog nastanka u latinskom jeziku do danas bio dugo zanemaren, da bi u savremenosti naglo ponovo ušao u modu. Takođe, tokom istorije, upotrebljavaju je da označi i stanja u medicini (perfektnu harmoniju svih delova organizma), stanja u crkvenoj organizaciji (kompromise više grana Reformističke crkve u XVI veku), stanja u društvenoj podeli rada (organska solidarnost podeljenih radova kod Dikema), stanja u odnosu između političke i društvene sfere (konsenzus kao harmonija u društvenom organizmu kod Konta) i, konačno, danas je poznat i kao određena procedura donošenja odluka bez glasanja u UN i drugim međunarodnim organizacijama. U tako širokoj lepezi značenja, koju je otvorio potpisnik ovih redova, rasprava se zadržala samo na konsenzusu kao izrazu za harmonično stanje između političke i reproduktivne sfere u savremenim društvinama, dakle na smislu 48. lekcije Ogista Konta.

Mihailo Popović je u duhu marksističkog pogleda na svet i društvene odnose ponudio vrlo interesantnu tipologiju konsenzusa. Po njegovom mišljenju, u modernim društvinama možemo razlikovati: iznudeni konsenzus, konsenzus na osnovu prihvaćenih idealnih budućih ciljeva društvenog razvoja, konsenzus zbog ugroženosti od zajedničkog protivnika, prečutni konsenzus na osnovu političke nezainteresovanosti ili apatične i konsenzus na osnovu aktivnog, demokratskog angažovanja. Primjenjujući ovu tipologiju, po mišljenju njenog tvorca, govori da je u Jugoslaviji proces prelaska od drugog na peti tip konsenzusa, dok bi u SAD dominirao konsenzus četvrtog tipa. Popovićevoj tipologiji je doživela i pohvale i dopune, ali u suštini je ostala potvrđena smislom drugih priloga za istu tematsku celinu, kada se detaljno opisuju neki od tipova navedenih konsenzusa, naravno, bez prethodne namere da se tipologija podrži. S druge strane, Barnet Pirs je ponudio komunikativnu viziju konsenzusa u društvu u duhu prastare filozofije nominalizma. Odbacujući neke klasične predstave o izvorima potrebe za konsenzusom u američkom društvu, on je otišao u drugu krajnost, tvrdeći da »lingvistička praksa, koncepti i institucije stvaraju političku i društvenu realnost«. Smisao savremenog konsenzusa je, po tom osnovu, da se oko nekih zajedničkih komunikacionih simbola okupe ljudi i njihove volje. Pošto se danas više ne mogu naći simboli tolike urodene snage, tu funkciju na sebe preuzimaju masovne komunikacije, koje, po mišljenju Pirsa, jesu i moraju biti inherentno otećene, jednostrane, pa i lažne.

Učesnici u raspravi uglavnom su se otiskivali s dve obale, nagovušene u uvdinim radovima. Jugoslovenski teoretičari posebno su insistirali na pitanju šta je sadržaj konsenzusa, da li postoje i koje su to društvene snage koje ispoljavaju pritisak radi stvaranja konsenzusa. Takođe, jasno su stavili na znanje da se u našoj neučnoj misli ne robuje dogmi o održavanju konsenzusa po svaku cenu, pa čak i kao »trilog kompromisa«, da bi se potvrdila umišljena predstava o socijalizmu kao društvu bez unutrašnjih i u sebi porodenih konfliktova. S druge strane, američki učesnici izašli su u susret sociološkom razmišljanju, najviše diskutujući o pitanju između koga je konsenzus moguć i stvoren, ali su se prečesto vraćali na pitanje tehnike, izvora informacija i kvaliteta simbola kojima se razvija komunikacija s ciljem da ubrza stvaranje društvenog konsenzusa. Konačno, iskristaliso se stav da nije moguće pojednostavljeno teorijski zaključivati da se većinska vlast izjednačava s »međuzavisnošću«, kao što se samoupravljanje ne može izjednačavati s konsenzusom.

Druga tematska celina odnosila se na društvene konflikte i mogućnost njihovog razrešavanja u komuniciranju (uvodnici: Donald Kušman i Silvano Bošić). Osnovna linija podele koja je usmerila dijalog dve grupe teoretičara u ovom slučaju bilo je shvatanje političkog procesa. Svi američki učesnici govorili su u duhu njihove, u suštini distributivne i kompetitivne, teorije o suštini politike. U tom smislu, vrlo tanano su analizirali uslove i mehanizme koji dovode do konfliktova i koji pomažu njihovom civilizovanom razrešavanju. Međutim, primedba na koju nisu mogli da odgovore bila je: odakle ljudi crpe kriterijume za svoje ponašanje, koji su očigledno različiti, jer ih dovode u konfliktnu situaciju? Zatim, šta se dešava kada se konflikt reši? Da li je društvo učinilo nekakav slučajan korak napred koji je zavisio od snage učesnika u datom konfliktu, ili je i tada pred očima imalo određeni cilj? Na rečene prigovore je bilo teško odgovoriti, jer su se američki učesnici libili da upotrebe termin i koncept ideologije i snaga koje ipak,

u svakom društvu, teleološki usmeravaju politički proces. S druge strane, jugoslovenski predstavnici jasno su predočavali izvore i prirodu nekih ključnih konfliktova uočenih u socijalističkom samoupravnom društvu. Time su i praktično potvrdili da se u našoj naučnoj misli ne robuje shemi da je konflikt u socijalizmu ili sukob progresivnih snaga i ostatka klasnog neprijatelja, ili posledica subverzije klasnog neprijatelja. Naprotiv, ilustrovano je primerima da u Jugoslaviji, kao u svakom pluralističkom društvu, priznati pluralizam samoupravnih interesa izaziva konflikte koji se rešavaju bogatim oblicima političkog komuniciranja.

Diskusija je pokazala mali paradoks. Američki teoretičari, odgajeni u duhu društvene nauke koja slavi slobodu volje, pluralizam interesa i izučava metode i mehanizme u suštini konfliktne politike, govorili su o spoljnim okvirima i odlikama komunikacije koja je rešavanju konfliktova potrebna. Zahtevali su ponovo izučavanje izvora informacija, zahtevali su za rešavanje konfliktova na demokratski način »idealan govoru situaciju«, ili ukidanje prakse da se o pojedincima, društvenim grupama i celim nacijama u komuniciranju govori u stereotipima. Naravno, za sve negativnosti koje su izneli korenili su dublje, u socijalnoj i klasnoj strukturi društva, ali tog sloja se nisu doticali. Jugoslovenski učesnici, odgajani u duhu društvene nauke koja teži solidarnosti i humanizmu, priznaje i otvoreno imenuje snage subjektivnog faktora kao presudne za rešavanje društvenih konfliktova, izneli su mnogo primera, uzroka i načina rešavanja sukoba interesa i volja samoupravnih subjekata. Time je za celinu društvene nauke obezbeđen pozitivan poen, koji bi svakako bio i veći da se u raspravi o konfliktima i komuniciranju u Jugoslaviji mogao izazići sa svežljim i produbljenijim istraživačkim rezultatima.

Prve dve tematske celine izlaze su i na ovoj konferenciji dragoceno iskustvo. Kako je istakao S. Bošić, rasprava o društvenim konfliktima ili o konsenzusu ne može se voditi u apstraktnim terminima i kategorijama, jer tada nauka gubi tlo pod nogama. U njoj se uvek mora videti sadržaj (bilo konfliktova bilo konsenzusa), norma, vrednost ili ideja oko koje se začinje i komuniciranje. Rečju, govoriti u komuniciranju bez uvida u širi društveni materijalni i duhovni kontekst, nije inspirativno.

Treća tematska celina označena je bila kao »Komunikaciona tehnologija i različitost kultura« (uvodnici: Lorens Kingejd i Zoran Gavrilović). Mada bi se iz naslova reklo da je akcenat mogao biti na tehnologiji, prilagođeni radovi i rasprava bitno su ga pomerili ka čoveku i njegovoj kulturi. U izvesnom smislu, bio je to pledeoza za antropološki ugao posmatranja, za vraćanje čoveka u centar istraživačke pažnje. I zaista, o dometima najsvremenije komunikacione tehnologije nije se mnogo govorilo jer je to opštepoznata stvar. Ali, o sprezi čoveka, pojedinaca i grupa, pa i čitavih nacija s novom komunikacionom tehnologijom, koja će odrediti budućnost njihove kulture, bilo je mnogo interesantnih razmišljanja. Vredno je zapaziti da su prevejavali i dosta pesimistički tonovi. To je objašnjeno željom autora da odredenom dozom pesimizma i kritike što pre pobude širu društvenu pažnju i pokrenu akcije za razmatranje sudbine čoveka i kulture u uslovima primene najsvremenije komunikacione tehnologije, kako bi se eventualne nepoželjne posledice na vreme otkrile i predupredile.

Grupa američkih teoretičara, opredeljenih za ovu tematsku celinu, uglavnom je kao originalno rešenje ponudila da se na kulturne razlike i doprinos komuniciranju njihovom brisanju ili produbljuvanju primeni – drugi zakon termodynamike! Mada je on promovisan u ruhu savremene kibernetičke terminologije, reč je o neprihvatljivom pojednostavljivanju čovekovih mogućnosti. Po rečenim zastupnicima, društva koja troše više energije za suszbijanje kulturnih razlika ne dozvoljavaju pluralizam u politici ili drugim domenima života, jer im nedostaje socijalna energija da ih tu primiruju. I obratno, društva koja nivelišu kulturne različitosti, mogu sebi dozvoliti više razlika u domenu politike, ekonomije itd, jer su ušparala socijalnu energiju u kulturi. U tim okvirima stvoreni su čak i »idealni tipovi« otvorenog i zatvorenog društvenog sistema, koji su, kao i ranije pomenuta ideja, doživeli opravdanu kritiku.

Po nepodeljenom mišljenju učesnika konferencije, radovi iz ove tematske celine, potpisani od jugoslovenskih autora, ocenjeni su kao najuspješniji. Naročito je provokativan bio uvdini tekst Z. Gavrilovića (objavljen u 282–283. broju časopisa »Polja«). Tim povodom, pokrenuta je debata o mogućnosti da se istorija posmatra kao tok u dve ravnine: kao tok racionalizma kojim odišu nauka i tehnologija, i kao tok iracionalizma, kojim odišu umetnost i stvaralaštvo. Upečatljiva je bila i jugoslovenska kritika »industrije svesti«, koja svoje praktične, monstruoze konture najjasnije razvija baš u SAD. Povodom razlike u kulturama koje se vide na nacionalnom nivou, odbaćeno je jednostrano insistiranje američkih učesnika debate na totalnoj otvorenosti kao preduslovu za bilo kakav kulturni razvitak. Jugoslovenski autori su svojim sagovornicima ukazali na postojeće neravnopravnosti u oblasti međunarodne razmene kulturnih vrednosti i dobara, što opravdano provocira odredene restrikтивne mere države i drugih institucija kod slabijih i eksplorativnih partnera – kod zemalja u razvoju. Međutim, svaka pomisao da se valja okrenuti rigidnom kulturnom izolacionizmu, bila je unapred odbaćena.

Prava je šteta što u granicama planiranog vremena nije bilo mogućnosti da se odgovori na sva postavljena pitanja i da se iznesu sve ideje potekle »u hodu«. Stoga je pomenuta tematika ostala i glavni predmet neformalne rasprave učesnika van konferencijske sale. Štaviše, kada je ceo skup zaključen, prvi utisak morao je da bude da je i on doprineo obogaćivanju komunikacije o kulturnim razlikama u najširem smislu tog pojma. Neki dijalozi nastavice se i u formi zajedničkih istraživanja kulturnih fenomena i komuniciranja u SAD i u SFRJ.

Cetvrtu tematsku oblast odnosila se na »Komunikacije i razvoj« (uvodnici: Džeri Filipsen i Pavao Novosel). Za jugoslovenske autore polazna osnova je bila jedinstvena. Oni su pred očima imali socijalističko samoupravno društvo, i društveni razvitak su definisali kao dalji razvoj i razgradnju samoupravljanja, produbljuvanje suštinski samoupravnih odnosa. U tom svetu je iznet značaj društvenog komuniciranja, te njegova organska povezanost sa procesima samoupravnog odlučivanja. U priloženim tekstovima i usmenim izlaganjima izneto je mnoštvo faktora i okolnosti koji zauzimaju razmah pune, samoupravne komunikacije, a time i razvoj društvenih odnosa u smislu projekta datog u samoupravnoj ideologiji. Kruna tih konstatacija bio je rad P. Novosela, u kojem su argumenti posedovali jasnoću i snagu rezultata valjanih empirijskih istraživanja.

Američki partneri nisu u svojim istupanjima imali konsonancu ujedinjujuće osnovne ideje, jer su se razlikovali i u pokušajima da definiju društveni razvoj sa sopstvenih tački gledišta. Umesto toga, oni su vrlo pažljivo slušali naša iskustva i težeće da se razmehne integralna, samoupravna društvena komunikacija. Kada su govorili o značaju komuniciranja za društveni razvoj iz svog ugla, pominjali su »ujedinjujuće simbole« ili »arhetipove« kojima se stimulise praktično ponašanje ljudi. Takođe, podstaknuti jugoslovenskim autorima, javno su se pitali da li samopredstava čoveka o sebi, samopredstava grupe ili nacije može da bude faktor društvenog progressa. Međutim, ukoliko se na trenutak vratimo njihovom doprinisu (ujedinjujući simboli, arhetipovi, samopredstave itd.), videćemo da su to klasične ideje o simbolima koje se koriste u političkom komuniciranju još od vremena kada ih je prvi kroz knjigu predočio Volter Lipman, dvadesetih godina ovog veka, a retoričari i demagozi govore o njima mnogo vremena ranije.

Na završnoj sednici čuli su se mnogi komplimenti povodom ocene naučnog skupa. Po mišljenju Gavre Altmana (kompetentnom, jer je reč o Izvršnom direktoru Komisije za razmenu u oblasti prosvete između SFRJ i SAD), to je bila peta, redovna konferencija naučnika iz dve zemlje, i ujedno najuspešnija od svih do sada održanih. Izražena je, takođe, sugestija da se o istoj temi uskoro organizuje nova rasprava. Sa američke strane stigli su i uveravanja da će svi priloženi radovi (prevodili naših autora) biti štampani u posebnoj publikaciji koja će se staviti na uvid široj naučnoj javnosti. Zbog ograničenih materijalnih mogućnosti, za sada nije izvesno da li će se pojaviti i zbornik radova na srpsko-hrvatskom jeziku (s prevodima saopštene američkih autora). O nepodeljenom zadovoljstvu i prevaziđenim očekivanjima svedoče i sugestije da se neke od pokrenutih tema dalje razrade kroz zajedničku, komparativnu istraživanja u SAD i SFRJ. Nešto šire informacije o radovima prezentiranim na naučnom skupu »Društvo, komunikacije, kultura« u Dubrovniku (septembra 1982. godine) već imaju redovni čitaoci »Pojma«, koja su objavila tekstove saopštene dvojice učesnika na svojim stranicama (M. Radojković i Z. Gavrilović), a koja će uskoro objaviti i radove neko licne drugih učesnika.

PRVO JUGOSLOVENSKO BALETSKO TAKMIČENJE (novi sad, 18—21. decembra 1982)

piše: svenka savić

Uspostavljanje Takmičenja baletskih igrača i koreografa kao stalne pozorišne manifestacije u nas pokušaj je da se izade iz ozbiljne krize u kojoj se jugoslovenski balet danas nalazi. Kriza je ove, kod nas još uvek nedovoljno priznate i podsticane umetnosti, duboka i vidna na različitim planovima delovanja i ostvarivanja baleta. Ako bi se dubina problema zelela jasno pokazati, moglo bi se to lako učiniti bilo poređenjem s onim što postoji u razvijenim baletskim centrima u svetu, bilo s onim što postoji u drugim strukovnim udruženjima u našoj zemlji (kao što su Savezi muzičkih, likovnih ili pozorišnih umetnika). Bilo koje od ova dva poređenja jasno bi pokazalo da je sasvim pesimistička situacija u našoj baletskoj umetnosti i da su mnogi poslovni, na žalost, još uvek na onom nivou na kojem su bili neposredno posle rata.

Dok mnoga strukovna udruženja beleže već svoju drugu ili treću uspešnu deceniju rada u našoj zemlji. Savez baletskih umetnika Jugoslavije osnovan je tek polovinom 1982. godine, i to još uvek uz nepostojanje regionalnih udruženja u SR Srbiji i SR Sloveniji (kako je to rečeno u diskusiji za okruglim stolom organizovanom povodom takmičenja). Izostala je i sva ona aktivnost koju savezi strukovnih udruženja u našoj sredini obavljaju: izdavanje stručne publikacije, novina ili biltena, štampanja stručnih knjiga (prevoda ili domaćih autora), organizovanje stručnih sastanaka o teorijskim i praktičnim pitanjima našeg baleta, zatajilo je i vodenje brige o mладим, ali i penzionisanim kadrovima. Postoje, međutim, pojedinci koji svojim znanjem i organizacionim sposobnostima mogu voditi dugoročnu umetničku i organizacionu politiku Saveza baletskih umetnika. To je potvrđilo i organizovanje takmičenja grupe entuzijasta, pre svega baletskog kritičara Branke Rakić i dobre volje Muzičkog centra Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu. Uliva nam nadu da i drugi vidovi krizne situacije u jugoslovenskom baletu mogu biti prevaziđeni zahvaljujući snazi pojedinaca u Savezu udruženja baletskih umetnika (Milici Jovanović, Jovanki Bjegojević, Katarini Kocki, Lidiji Sotler, Slavku Pervanu, Ljiljani Mišić i drugima, počev od prve posleratne generacije penzionisanih do sadašnjih aktivnih igrača). Baletski igrači »žive kao jedna velika porodica« (istakla je u svojoj diskusiji za okruglim stolom Brana Rakić), ali međuljudski odnosi u našim ansamblima ne potpomaže domaćinski život u toj porodici. Videlo se to i na ovom takmičenju. Niske zarade, plansko aktiviranje penzionisanih igrača, repertoarske politike u pojedinačnim ansamblima, metodološka neujednačenost predavanja i igranja klasičnog baleta u Jugoslaviji, zatim briga o mладим, ozbiljni su problemi koji

nužno podrazumevaju domaćinsko ponašanje u velikoj porodici. Ako ovome dodamo još i socijalne, kulturno-istorijske probleme s kojima se balet u našoj zemlji još uvek sukobljava, onda moramo zaključiti da je za sve ove poslove malo garda baletskih igrača i stručnjaka nedovoljno.

Prvo jugoslovensko takmičenje baletskih igrača i koreografa pokazalo je da postoji dosta talentovanih mlađih igrača (takmičari prve kategorije — od 16 do 18 godina), kako u baletskim školama tako i u ansamblima, ali, na žalost, s malom igračkom pismenošću. Najčešće je ona vidna u pokretima ruku, stopala — evidentno u svim našim baletskim školama. Očigledno je da je neophodan dijalog među jugoslovenskim pedagozima, barem jednom godišnje, da bi se ujednačila, a kasnije i potpuno formirala, neka jugoslovenska metodika klasičnog i modernog baleta, ili ona koja se odnosi na karakterne ili istorijske igre.

Zaključak malo pre dat, da postoji dosta talentovane dece u našim baletskim školama, može se činiti i nevažnim, ako se prisjetimo stalno istoričnih tvrdnji da smo mi, Jugosloveni, talentovani za igru. Takva predrasuda mora se prevazići i odmah konstatovati da ima u našim baletskim školama začuđujuće mnogo netalentovane dece. Očigledno se za balet opredeljuju oni koji ga vole, a ne oni koji su za njega sposobni. Međutim, rigorozna selekcija u baletskim školama morala bi biti osnovni postupak u oblikovanju podmlatka.

Takođe je poznata činjenica da danas u Jugoslaviji gotovo da ne postoje dobri muški igrači. Još uvek je poziv baletskog igrača pun predrašuda, pa se malo broj muških igrača i zadržava u baletskim školama. Upravo je takmičenje pokazalo u kakvom smo ozbiljnoj krizi što se tiče muških igrača. Može se na osnovu onoga što smo videli, prognozirati da će barem još jedna decenija proći bez valjanih muških igrača. Kako je došlo do ovakve situacije u današnjim baletskim ansamblima, kada su baletske škole ipak završavali i muški igrači? Treba podsetiti na to da je tokom šezdesetih godina veliki broj naših dobrih igrača otišao u inostranstvo da radi, te je nastao generacijskih vakuum — s jedne strane tu su već penzionisani igrači, a s druge sasvim mlađi, koji još nisu dovoljno spremni da na sebe preuzmu svu repertoarsku obavezu. Rešenje za nastalu situaciju može da pronađe jedino Savez baletskih umetnika (uz podršku šire društvene javnosti), ako započeti inicijativu muzičkog centra SNP-a o takmičenju preuzme na sebe i pretvori u stalnu manifestaciju.

Zasjaja i neki talent na našem baletskom nebnu, te poverujemo da su pedagoško-metodološki problemi rešivi. Na takmičenju su dva igrača, Almira Osmanović iz Zagreba (prva nagrada u III kategoriji od 22 do 28 godina) i Zlatko Panić iz Novog Sada (prva nagrada u II kategoriji — od 18 do 22 godine) dobili najviše aplauza. Oba igrača imaju čiste pokrete, izgradenu igračku pismenost, osmišljeno igranje — kao da su upravo izašli ispod ruku nekog velikog ruskog pedagoza. U takvim izuzetnim slučajevima pedagoškog ostvarenja, na žalost, radije se govor o talentu igrača, a manje o poslu i trudu pedagoza. Ali i laici i baletski stručnjaci se povodom takvih primeri pitaju zašto nije moguće videti više dobrih i talentovanih daka u baletskim školama i, konačno, na takmičenju?

Dosta trajalo stoji stvar i sa koreografima u našoj zemlji. Prva nagrada za koreografiju nije dodeljena, druga je pripala Vlasti Dedoviću iz Ljubljane, danas već afirmisanom koreografu s dvadesetogodišnjim koreografskim iskustvom, dok dve treće nagrade imaju Ekrem Husein iz Skoplja i Vladimir Logunov iz Beograda. Bez obzira na to što su nagrade podelejene, nismo bili sigurni da smo videli perspektivne stvarače baleta. To i nije čudo ako se zna da kod nas ne postoji nikakva mogućnost za njihovo obrazovanje i školovanje, ali i gotovo nikakva briga za one samouke i znanja gladne. Ne radi se samo o boljem znanju igračke veštine (koju gotovo svaki koreograf dobro zna, budući da je ranije, u najvećem broju slučajeva, bio igrač — solista ili u ansamblu) već pre svega o sticanju znanja koja su koreografu neophodna iz drugih domena važnih za baletsku predstavu — iz muzike, scenografije, kostima, pozorišne režije, teorije filma, literature itd. Danas nije moguće (niti je bilo ranije) baviti se sistemom baletskih znakova bez poznavanja drugih znakova sistema — slikarstva, vajarstva, filma, muzike, pantomime itd. Zato su baletski koreografi još uvek u teškoj situaciji u nas, bez značajnih stimulacija za istraživački rad na polju igre. Zato je predloženo da se ubuduće uspostavi i novčana nagrada za koreografe, zatim izgradi sistem njihovog obrazovanja u zemlji i specijalizacija u inostranstvu.

Na osnovu onoga što smo videli na takmičenju i čuli od baletskih stručnjaka tokom četiri dana druženja svih onih koji čine balet danas (igrači, koreografi, pedagozi, direktori baletskih kuća ili ansambala), ne bismo mogli prognozirati da će jugoslovenski balet iskoristiti svoju istorijsku šansu i nametnuti se našoj kulturnoj javnosti ubuduće. Danas je balet u svetu u prodoru u svim onim domenima u kojima ga do sada nije bilo, te postaje deo svakodnevnog života, a ne svojina grupe pozorišnih poklonika (istakao je Slavko Pevan u svojoj diskusiji za okruglim stolom). S jedne strane, skloni smo uverenju da će doći bolja vremena. Postoje pametni ljudi, puni ideja, koji hoće dobrovoljno da se posveti rešavanju problema. Ne verujemo da će samo to biti dovoljno! Baletski stručnjaci još uvek nisu pronašli načine kako da uključe široku društvenu zajednicu u rešavanje osnovnih problema koji se tiču istorijsko-kulturnih i društvenih ograničenja današnjeg jugoslovenskog baleta.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uredju: milan dunderski, dragan čopić, simon grabovac, dragan koković, miroslav radojković, vicko arpad i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik), sekretar radmila gikić /tehnički i likovni urednik cvetan dimovski/ članovi izdavačkog saveta: aleksandar foršković, petar janković, tatjana jašin, slobana kolundžić, velja macut, ljubica dotlić-petrović, vlasta stevanov (predsednik), radivoj šajtinac, julijan tamaš, nedeljko terzić i milan uzelac (delegati šire društvene zajednice); /gordana divjak-arak, darinka nikolić, vitomir sudarski, dragica eraković i jovan zivlak (delegati izdavača), /izdaje ništa dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31. /direktor vitomir sudarski/ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke mladine vojvodine /časopis finansira SIZ kulture vojvodine/ rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 /godišnja pretplata 240 dinara, za inostranstvo dvostruko/ žiro račun: 65700-603-6324 ništa dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« /lektor zorica stojanović/ štampa dnevnik — novi sad, bulevar 23. oktobra 31 /na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga/ tiraž 2.000 primeraka.